

ISSN : 3030-3974

MAKON VA ZAMON

Пространство и время
Space and time

№6
2025

MAKON VA ZAMON

ilmiy-falsafiy, ijtimoiy-iqtisodiy,
siyosiy-sotsiologik, ma'naviy-ma'rifiy jurnal

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi (OAK) Rayosatining 2024-yil 30-noyabrdagi 01-08/3646-son qaroriga muvofiq siyosiy, tarix, falsafa, pedagogika va sotsiologiya fanlari bo'yicha dissertatsiyalarning asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

M u a s s i l a r: "Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" Milliy tadqiqot universiteti va O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati

Tahririyat: *t.f.d., professor, akademik O.Salimov, f.f.d., professor*
M.Abdullayeva, *s.f.d., professor* A.Muminov, *f.f.d., professor* O'.Abilov, *p.f.d., professor*
R.Choriyev, *p.f.d., professor* Z.Ismoilova, *f.f.d., professor* J.Ramatov,
i.f.d., dotsent X.Pirmatov, *s.f.d., dotsent* – A.Ravshanov

ISSN 3030-3974

Bosh muharrir – tahririyat rahbari:
Qiyom Nazarov – *f.f.d., professor*

Nashrga tayyorlovchilar:
M.Tursunova, M.Turdiyeva, Q.Kdirbayev

Tahririyat manzili: Qori Niyoziy ko'chasi, 39,
Toshkent shahri, 100000,
Bichimi 60x84 Ofset qog'ozi. "Times" garniturasini.
Hajmi 20 b.t. Nashriyot hisob tabog'i 30 b.t. Adadi 100 nusxa

MUNDARIJA:

Бош муҳаррир минбари	Миллий истиқлол ғояси концепцияси тарихига доир баъзи қайдлар.....	5
I.Saifnazarov F.Saifnazarova	Ekologik barqarorlikni ta'minlashda sun'iy intellekt imkoniyatlari.....	10
P. Жуманиёзов	Мирзо Бобурнинг ҳарбий нотиклик маҳорати.....	14
J.Yusubov	Abu Nasr Forobiy merosida musiqa ilmi haqidagi fikrlari.....	18
З.Ёдгоров	Янги Ўзбекистонда баркамол авлодни тарбиялашда жисмоний тарбия ва спортнинг аҳамияти.....	22
Б.Узоков	Янги Ўзбекистон – умуминсоний ва миллий қадриятларга асосланган фуқаролик жамиятини барпо этиш сифатида.....	26
А.Якубов	Диний экстремизм ва терроризмга қарши кураш бўйича халқаро ҳамкорлик асослари.....	29
A.Xudayberdiyev	Uzluksiz ta'lim va axborot sohasidagi islohotlarning o'zaro integratsiyasi.....	33
A.Otokulov	Jamiyatda ma'naviy-axloqiylikni yuksaltirishda tolerantlik fazilatining ro'li.....	37
Z.Xayitmatov	Yoshlarning dunyoqarashida IT sohasini rivojlanishining ahamiyati.....	42
D.Kamilov	Ong sinkretizimiga ratsional va mifologik omillarning ta'siri.....	46
А.Равшанов Ш.Тоҳирова	Глобаллашув шароитида замонавий жамиятда ахлоқий инқирознинг сабаблари ва омиллари.....	51
Z.Botirov	Jamiyat taraqqiyotida ijtimoiy davlat g'oyasining evolyutsiyasi.....	55
O.Abduvaliyev	Fuqarolarning huquqlari – Konstitutsiyaviy qadriyatdir.....	59
Sh.Ibragimova	Globalashuv sharoitida yoshlar qadriyatlarining o'zgarishi.....	62
D.Ochilova	Ijtimoiy-gumanitar fanlarni o'qitishda Sharq mutafakkirlarining ma'naviy merosidan samarali foydalanish.....	65
M.Maxammatova	Boshlang'ich sinf o'quvchilarining tafakkur erkinligini shakllantirish omillari.....	69
I.Axmedov	Ijtimoiy va ma'naviy sohadagi g'oyalar transformatsiyasining asosiy omillari.....	74
Ш.Якубова	Ўзбекистонда истиқлол йилларида фармацевтика фанидаги ислохотлар	77
В.Шамшиева	Инсон қадрини юксалтиришда маҳалланинг ўрни.....	80
M.Xamrayeva	Geomafkuraviy jarayonlarda millatlararo totuvlik strategiyasining ijtimoiy-falsafiy tahlili.....	83
O.G'aniyev	Bo'lajak o'qituvchilar metamedodik kompetensiyasini rivojlantirishning nazariy talqini.....	86

G.Umaraliyeva	Gibrid estetika: plastik xirurgiya va raqamli go‘zallik.....	90
Г.Нишонбоева	Янгиланаётган Ўзбекистонда маданий тараққиёт механизмининг ташкилий - тарбиявий миссияси.....	94
Д.Қорабоева	Многоязычие и философия толерантности в Узбекистане.....	97
U.Azamov	Bo‘lajak pedagoglarda empatiya va kommunikativ kompetensiyani shakllantirish usullari.....	100
Q.Kdirbayev	Axborotlashgan jamiyatda yoshlar qadriyatlarining transformatsiyasi.....	104
A.Bobokulov	Semiokognitiv aprior nomlash orqali sun‘iy intellektning o‘z-o‘zini konseptual qayta qurish jarayonini modellashtirish.....	107
Г.Азаматова	Жиззах вилоятининг ички ва ташқи миграцияси ҳолати (статистик маълумотлар асосида).....	111
N.Kodirov	Axborot madaniyati globallashuvida milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg‘unlashuvi.....	115
M.Davletova	O‘zbekistonda ijtimoiy davlat rivojining ijtimoiy-falsafiy jihatlari.....	119
D.Abdimalov	Davlat xizmatlari va fuqarolik mas‘uliyati uyg‘unligi.....	122
A.Ochilov	Kiberfalsafada mas‘uliyat va axloq: klassik va zamonaviy yondashuvlar	126
Sh.Rustamova	Talabalar tadqiqot ishlari va ilmiy loyihalarini tashkil etishning zamonaviy pedagogik-innovatsion texnologiyalari.....	130
O.Maxmudov	Korrupsiya: kelib chiqishi, ma‘nosi, asosiy jihatlari va belgilari.....	134
Z.Xaqiqatbekov	Oliy ta‘lim muassasalarida ijtimoiy muhit va talabalar salomatligi o‘rtasidagi bog‘liqlik.....	138
G.Muminova	Ustrushonada kulollik tarixining o‘rganilishi.....	142
S.Tursunova	Maktab o‘quvchilarining ijodiy tafakkurini rivojlantirishda tarix fani o‘qituvchisining roli va kasbiy kompetensiyalari.....	146
B.Hakimov	Ekzistensializmda nogironlikning o‘rni: cheklanish va imkoniyat.....	150
J.Rahmonjonov	Korrupsiyaning ijtimoiy oqibatlarini.....	153
H.Xoshimov	Globalizatsiya sharoitida yoshlarning iqtisodiy identikligi va milliy qadriyatlar muvozanati.....	156
J.Nuridinov	Rabindranat Tagorning “Inson dini” asarida ilgari surilgan ilohiylik tushunchasining konseptual tahlili.....	160
Y.Kamalova	Talabalarda sog‘lom turmush tarzini shakllantirishda axloqiy komponentlarning roli.....	164
R.Abdurahimov	Huquqiy ong va milliy qadriyatlar tushunchalarining falsafiy mazmuni hamda o‘zaro bog‘liqligi.....	168
D.Jo‘rayeva	Filologiya o‘quv dasturlarida tanqidiy fikrlashni integratsiyalash mexanizmlari.....	171

F.Esanov	Milliy qadriyatlar va zamonaviylikning uyg'unlashuvida jadidchilik ta'limotining ijtimoiy falsafiy ahamiyati.....	175
M.Zokirov	Nega ayrim davlatlar rivojlanadi, boshqalari esa ortda qoladi?.....	179
A.Axmedov	Ta'lim jarayonida amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish.....	183
A.Axrorxodjayev M.Turdiyev	O'zbekistonning markaziy osiyodagi diplomatik roli va yangi tashqi siyosat yo'nalishlari.....	186
N.Hamroyev	Ilm va tarbiya orqali jamiyatni isloh qilish: Muhammad Abdoning pedagogik va ijtimoiy qarashlari.....	190
B.Xasanov	"Fleshmob" tushunchasi va uning jamiyatga zarari.....	194
A.Xomidjonov	Ta'lim jarayonida innovatsion metodlarni baholash va monitoring qilish tizimi.....	197
Г.Холбоева	Миллий қадриятларимиздан бирининг генезиси ва тақомили ҳақида	201

AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA YOSHLAR QADRIYATLARINING
TRANSFORMATSIYASI

Qonisbay Kdirbayev,
“TIQXMMI” MTU katta o‘qituvchisi
Falsafa fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya. Mazkur maqolada axborotlashgan jamiyat sharoitida yoshlar qadriyatlarining transformatsiyasi ijtimoiy-falsafiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Raqamli texnologiyalar va media makonning yoshlar ongiga ta’siri, qadriyatlar tizimidagi asosiy o‘zgarish yo‘nalishlari hamda ularning ijtimoiy oqibatlari yoritib beriladi.

Kalit so‘zlar: axborotlashgan jamiyat, qadriyatlar, transformatsiya, raqamli muhit, media makon, ijtimoiy ong, ma’naviy tarbiya.

Аннотация. В данной статье с социально-философской точки зрения анализируется трансформация ценностей молодежи в условиях информационного общества. Раскрывается влияние цифровых технологий и медиапространства на сознание молодежи, основные направления изменений в системе ценностей, а также их социальные последствия.

Ключевые слова: информационное общество, ценности, трансформация, цифровая среда, медиапространство, социальное сознание, духовно-нравственное воспитание.

Annotatsiya. This article analyzes the transformation of youth values in the context of an information society from a socio-philosophical perspective. It examines the impact of digital technologies and the media environment on the consciousness of young people, the main directions of change in the value system, as well as their social consequences.

Keywords: information society, values, transformation, digital environment, media space, social consciousness, moral and spiritual education.

Bugungi globallashtirish va raqamlashtirish jarayonlari jadallashgan sharoitda jamiyat hayotining barcha sohalarida chuqur va tizimli o‘zgarishlar yuz bermoqda. Ayniqsa, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining keng joriy etilishi natijasida shakllanayotgan axborotlashgan jamiyat inson tafakkuri, ijtimoiy munosabatlar va qadriyatlar tizimiga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Ushbu jarayonda yoshlar jamiyatning eng faol va ta’sirchan ijtimoiy guruhi sifatida raqamli muhit va media makon bilan doimiy aloqada bo‘lib, ularning dunyoqarashi, hayotiy maqsadlari va qadriyat yo‘nalishlarida sezilarli transformatsion jarayonlar kuzatilmoqda. Shu bois yoshlar qadriyatlarining axborotlashgan jamiyat sharoitidagi o‘zgarishini ilmiy-falsafiy jihatdan tahlil qilish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

Axborot oqimlarining keskin ortishi, ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalarning kundalik hayotga chuqur kirib borishi natijasida yoshlar an’anaviy ijtimoiylashuv institutlari bilan bir qatorda virtual makon ta’siri ostida shakllanmoqda. Bu holat bir tomondan erkin fikrlash, kreativlik, ochiqlik va global tafakkurning rivojlanishiga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan qadriyatlar tizimida beqarorlik, normativ noaniqlikni yuzaga keltirmoqda. Natijada yoshlar ongida milliy va umuminsoniy qadriyatlarning o‘zaro munosabati, ularning ustuvorligi va mazmuniy talqini yangi ijtimoiy sharoitda qayta ko‘rib chiqilmoqda.

Alohida ta’kidlash joizki, axborotlashgan jamiyat sharoitida yoshlar qadriyatlarining shakllanish omillari bugungi kunda ijtimoiy-falsafiy tahlilning muhim obyektlaridan biri hisoblanadi. Raqamli texnologiyalar, internet va ommaviy axborot vositalarining jadal rivojlanishi yoshlarning dunyoqarashi, hayotiy maqsadlari hamda ijtimoiy xulq-atvoriga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Axborot oqimlarining tezkorligi va ko‘lamdorligi natijasida yoshlar an’anaviy qadriyatlar bilan bir qatorda global va transmilliy qadriyatlar tizimi bilan ham yuzma-

yuz kelmoqda. Bu holat yoshlar ongida qadriyatlar pluralizmini kuchaytirib, ularning tanlov erkinligini kengaytirsada, ayrim hollarda milliy qadriyatlarning yemirilishi va bu bilan bog'liq normativ noaniqlikni ham yuzaga keltiradi.

Shuningdek, yoshlar qadriyatlarining shakllanishida axborot muhitining sifati va mazmuniy yo'nalishi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Ijtimoiy tarmoqlar, blogosfera, raqamli platformalar orqali tarqalayotgan g'oyalar yoshlarning identifikatsiya jarayoniga kuchli ta'sir etib, muvaffaqiyat, erkinlik, individualizm, iste'molchilik kabi qadriyatlarni yuksaltirishi mumkin. Shu bilan birga, axborotlashgan jamiyatda bilimga ochiqlik, kreativlik, tanqidiy fikrlash, tolerantlik kabi ijobiy qadriyatlarning shakllanishi uchun ham keng imkoniyatlar yaratilmoqda. Biroq bu jarayonlarda yoshlarning axborotni tanlash, tahlil qilish va baholash madaniyati yetarli darajada rivojlanmagan bo'lsa, manipulyativ axborotlar ularning qadriyatlar tizimiga salbiy ta'sir ko'rsatishi ehtimoli ortadi.

Qayd etish lozimki, yoshlar qadriyatlarining shakllanishida oila, ta'lim muassasalari va ijtimoiy institutlarning roli axborotlashgan jamiyat sharoitida yangi mazmun kasb etmoqda. An'anaviy tarbiya institutlari raqamli muhit bilan uyg'unlashmagan taqdirda, yoshlar qadriyatlari asosan virtual makon ta'siri ostida shakllanib qolishi mumkin. Shu bois ta'lim-tarbiya jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni zamonaviy axborot texnologiyalari orqali yetkazish, yoshlarning axborot madaniyatini oshirish va ularni ongli tanlovga yo'naltirish muhim vazifa hisoblanadi. Natijada axborotlashgan jamiyat sharoitida yoshlar qadriyatlarining shakllanishi murakkab, ko'p omilli va dinamik jarayon sifatida namoyon bo'lib, u izchil ijtimoiy-falsafiy yondashuvni talab etadi.

Raqamli muhit va media makon ta'sirida yoshlar qadriyatlaridagi transformatsion jarayonlar zamonaviy jamiyat taraqqiyoti bilan uzviy bog'liq bo'lib, u yoshlar ongida kechayotgan ijtimoiy-madaniy o'zgarishlarning muhim ko'rsatkichlaridan biridir. Internet, ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalar yoshlarning axborot olish, muloqot qilish hamda o'zini namoyon etish shakllarini tubdan o'zgartirdi. Natijada yoshlar orasida tezkorlik, ochiqlik, individual muvaffaqiyatga intilish, vizual madaniyat va qisqa axborotga moslashuv kabi yangi qadriyat yo'nalishlari shakllanmoqda. Shu bilan birga, an'anaviy jamoaviylik, sabr-toqat va chuqur tafakkurga asoslangan qadriyatlar ayrim hollarda ikkilamchi o'ringa tushib qolmoqda.

Media makon yoshlar qadriyatlarining transformatsiyasida me'yoriy va ideal modellarning qayta shakllanishiga sabab bo'lmoqda. Ijtimoiy tarmoqlarda keng tarqalayotgan "muvaffaqiyatli hayot" obrazlari, mashhurlik va ommaviy e'tirofga intilish yoshlar ongida qadriyatlar ierarxiyasini o'zgartirib, tashqi ko'rinish, tez natija va ijtimoiy maqomni ustuvorlashtirishi mumkin. Shu bilan birga, raqamli muhit ijtimoiy faollik, o'z fikrini erkin bildirish, fuqarolik pozitsiyasini namoyon etish kabi ijobiy qadriyatlarning rivojlanishiga ham zamin yaratadi. Biroq media kontentning tijoratlashuvi va algoritmik boshqaruvi yoshlarning qadriyat tanloviga bilvosita ta'sir ko'rsatib, ularni ma'lum yo'nalishlarga yo'naltirish xavfini ham kuchaytiradi.

Mazkur transformatsion jarayonlar shuni ko'rsatadiki, raqamli muhit va media makon yoshlar qadriyatlarini nafaqat boyituvchi, balki murakkablashtiruvchi omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Agar yoshlar media savodxonlik va tanqidiy fikrlash ko'nikmalariga ega bo'lmasa, qadriyatlar tizimi yuzaki va beqaror tus olishi mumkin. Shu sababli raqamli madaniyatni shakllantirish, media makondan ongli va mas'uliyatli foydalanishni targ'ib etish yoshlar qadriyatlarining sog'lom va barqaror transformatsiyasini ta'minlashda muhim ijtimoiy vazifa hisoblanadi.

Yoshlar qadriyatlarining transformatsiyasi va uning ijtimoiy oqibatlari zamonaviy jamiyat rivojlanishining muhim ijtimoiy-falsafiy masalalaridan biri bo'lib, u globalizatsiya, axborotlashuv va ijtimoiy munosabatlarning tezkor o'zgarishi bilan chambarchas bog'liqdir. Jamiyatda kechayotgan iqtisodiy, siyosiy va madaniy jarayonlar yoshlar ongida qadriyatlar tizimining qayta shakllanishiga olib kelmoqda. An'anaviy qadriyatlar — jamoaviylik, ma'naviy mas'uliyat, mehnatsevarlik va ijtimoiy birdamlik bilan bir qatorda individual erkinlik, shaxsiy muvaffaqiyat va o'zini namoyon etish kabi zamonaviy qadriyatlar ustuvor ahamiyat kasb

etmoqda. Bu holat yoshlarning ijtimoiylashuv jarayonini murakkablashtirib, qadriyatlar ierarxiyasida muvozanat masalasini kun tartibiga olib chiqmoqda.

Yoshlar qadriyatlaridagi mazkur transformatsiya jamiyat hayotining turli sohalarida muayyan ijtimoiy oqibatlarni keltirib chiqarmoqda. Ijobiy jihatdan qaralganda, yoshlarning tashabbuskorligi, innovatsion fikrlashi, ijtimoiy faolligi va fuqarolik ongining kuchayishi jamiyat taraqqiyotiga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, ayrim hollarda utilitar yondashuvning kuchayishi, iste'molchilik kayfiyatining ortishi va ijtimoiy mas'uliyatning susayishi kabi salbiy tendensiyalar ham kuzatilmoqda. Qadriyatlar tizimidagi beqarorlik yoshlar orasida ijtimoiy befarqlik, identitet inqirozi yoki me'yoriy noaniqlik holatlarini kuchaytirishi mumkin.

Mazkur jarayonlarning ijtimoiy oqibatlari shuni ko'rsatadiki, yoshlar qadriyatlarining transformatsiyasi o'z-o'zidan ijobiy yoki salbiy hodisa sifatida baholanmaydi, balki u boshqariladigan va yo'naltiriladigan jarayon bo'lishi lozim. Shu bois davlat siyosati, ta'lim-tarbiya tizimi va fuqarolik jamiyati institutlari global makonda yoshlarda shakllanayotgan yangi qadriyatlarni sog'lom yo'naltirishda muhim rol o'ynaydi. Milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'unlashtirish, yoshlarning ijtimoiy mas'uliyatini oshirish va ularni jamiyat hayotida faol ishtirok etishga undash orqali yoshlar qadriyatlaridagi transformatsiyaning ijtimoiy barqarorlikka xizmat qiluvchi ijobiy oqibatlarini kuchaytirish mumkin.

Axborotlashgan jamiyat sharoitida yoshlar qadriyatlarining transformatsiyasi zamonaviy ijtimoiy taraqqiyotning murakkab va ko'p qirrali jarayonlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Raqamli texnologiyalar, media makon va global axborot oqimlarining kuchayishi yoshlarning dunyoqarashi, ijtimoiy xulq-atvori hamda hayotiy ustuvorliklariga bevosita ta'sir ko'rsatib, ularning qadriyatlar tizimida sezilarli o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, yoshlar ongida an'anaviy qadriyatlar bilan bir qatorda individual erkinlik, o'zini namoyon etish, tezkorlik va innovatsion fikrlash kabi zamonaviy qadriyatlar ustuvor ahamiyat kasb etmoqda.

Mazkur transformatsiya jarayoni ijobiy imkoniyatlar bilan birga muayyan ijtimoiy xatarlarni ham keltirib chiqarmoqda. Bir tomondan, yoshlarning ijtimoiy faolligi, kreativ salohiyati va fuqarolik ongining rivojlanishi jamiyat taraqqiyotiga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan qadriyatlar tizimidagi beqarorlik, iste'molchilik kayfiyatining kuchayishi va ma'naviy me'yorlarning nisbiylashuvi kabi holatlar ijtimoiy barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bois yoshlar qadriyatlarining transformatsiyasini o'z holiga tashlab qo'yish emas, balki uni ilmiy asoslangan va maqsadli ravishda boshqarish zarurati vujudga keladi.

Xulosa qilib aytganda, axborotlashgan jamiyatda yoshlar qadriyatlarining transformatsiyasi jamiyatning uzoq muddatli rivojlanish strategiyasi bilan uzviy bog'liqdir. Ta'lim-tarbiya tizimi, oila va fuqarolik jamiyati institutlari o'zaro hamkorlikda yoshlarning milliy qadriyatlarga munosabatini to'g'ri yo'naltirishga xizmat qiluvchi mexanizmlarni ishlab chiqishi lozim. Milliy va umuminsoniy qadriyatlarni zamonaviy axborot muhitiga mos tarzda integratsiya qilish orqali yoshlar qadriyatlaridagi transformatsiyani ijtimoiy barqarorlik, ma'naviy yuksalish va innovatsion taraqqiyot manbaiga aylantirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev.Sh.M. "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi". To'ldirilgan ikkinchi nashri. – Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2022. 124 bet
2. Mirziyoyev.Sh.M. "Hozirgi zamon va Yangi O'zbekiston". To'ldirilgan ikkinchi nashri. – Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2024. 513 bet
3. Castells.M. "The Rise of the Network Society". — Oxford: Blackwell Publishing, 2010.
4. Inglehart.R., Welzel.C. "Modernization, Cultural Change, and Democracy". — Cambridge: Cambridge University Press, 2005.